

TANINIRLIK VE SAYDAMLIK DERESESİ BAKIMINDAN DEYİMLERİN ANLAŞILABİLİRLİĞİ*

Nihat BAYAT**

Gökhan ÇETİNKAYA***

Öz

Tarama modelindeki betimsel nitelikli bu çalışmada deyimlerin tanınırlık ve saydamlık derecesi açısından ne düzeyde anlaşıldığı araştırılmıştır. Katılımcılar, Antalya’da sosyo-ekonomik açıdan üç farklı okulda 6., 7. ve 8. sınıflarda öğrenimlerini sürdüren 229 öğrenciden oluşmuştur. Veriler araştırmacıların geliştirdiği deyimleri anlama düzeyi testi ile toplanmıştır. Bu testte tanınırlık ve saydamlık açısından üç farklı derecede 36 deyim yer almıştır. Katılımcılardan bir bağlam içinde verilen deyimlerin anlamlarını yazmaları istenmiştir. Veriler bu yanıtların içerik çözümlemesi yoluyla elde edilmiştir. Yapılan istatistiksel çözümler sonucunda katılımcıların tanınırlık açısından yüksek dereceli deyimleri ve saydamlık açısından orta dereceli deyimleri daha iyi anladığı bulgulanmıştır. Tanınırlık düzeyi yüksek ve düşük olan deyimler ile saydamlık derecesi yüksek ve düşük olan deyimlerin anlaşılmasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu bulgulanmıştır. Katılımcıların deyimleri anlama düzeyleri sınıflarına ve öğrenim gördükleri okulların sosyo-ekonomik derecelerine göre anlamlı farklılık göstermiştir. Deyimlerin öğretimi sürecinde araştırmadan elde edilen bu bulguların dikkate alınması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Deyim, tanınırlık, saydamlık, sözcük öğrenimi.

* Bu çalışma 19-21 Haziran 2014 tarihlerinde Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi’nde düzenlenen 7. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı’nda “Tanınırlık ve Saydamlık Derecesi Bakımından Deyimlerin Anlaşılabilirliği” başlığı ile sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd.Doç.Dr. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, nihatabayat@gmail.com

*** Yrd.Doç.Dr. Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, gokhancetinkaya76@hotmail.com

INTELLIGIBILITY OF IDIOMS IN TERMS OF FAMILIARITY AND TRANSPARENCY

Abstract

This descriptive survey model investigates the intelligibility of idioms in terms of familiarity and transparency. The research participants are 229 middle school students (grades 6, 7, and 8) from three schools and different socio-economic backgrounds in Antalya. The data was gathered through an idiom comprehension test implemented by the researchers. This test is composed of 36 idioms that differ on three levels in terms of familiarity and transparency. Participants were asked to write the meanings of idioms presented within a context. Upon a statistical analysis, it was discovered that the participants understood better those idioms ranking high in terms of familiarity and medium in terms of transparency. It was also discovered that there is a positive significant correlation between the intelligibility of idioms ranking high or low in terms of familiarity, and the intelligibility of idioms ranking high or low in terms of transparency. The participants' intelligibility levels also varied due to the differences in their grade levels and in the socio-economic rankings of the schools they attend. The results of this research should be taken into account in processes of idiom instruction.

Key words: *Idioms, familiarity, transparency, vocabulary learning.*

1. GİRİŞ

Dil gelişimi bireyin gelişimiyle birlikte çok yönlü biçimde kendini gösterir. Dil kullanımında görülen aşamalı gelişimin ileri düzeylerinden biri figüratif dil kullanımıdır. Figüratif dil atasözü, benzetme, eğretileme ve deyim gibi yapıların kullanımıyla ortaya çıkar. Doğal dili yaratıcı bir yaklaşımla yeniden biçimlendirmeyi gerektiren figüratif dil unsurlarında çoğu zaman sözcükler temel anlamlarının dışında bir anlamla işler. Böyle bir kullanım, anlatımı daha etkili ve keyifli bir duruma getirir. Bu nedenle Owens (2005) figüratif dilin, doğal dille kolayca ifade edilemeyen soyut kavramları ilettiğini belirtir. Deyimler, figüratif dilin günlük dilde sık kullanılan türlerinden biridir.

Figüratif dilin bir türü olması nedeniyle deyimlerin kendilerine özgü bir yapısı vardır. Sözdizimsel ve anlamsal açıdan gösterdiği farklılık, deyimleri geç öğrenilen bir sözcük birimi durumuna getirmiştir. Farklı niteliklerine karşın deyimlerin tanınırlık ve saydamlık derecesi anlamlarının çıkarılmasında yardımcı unsurlar olarak ele alınabilir. Ortaokul düzeyine gelmiş öğrencilerin anlatıma güzel duyusal bir nitelik katan deyimleri anlama düzeylerinde tanınırlık ve saydamlık derecelerinin etkisini saptamak dil öğretimi çalışmalarına katkı sağlayabilir.

Geleneksel bakış açısıyla yapılan tanımlamalarda deyimlerin gerçek anlamlarından sıyrılmış birden çok sözcüğün kalıplaşarak oluşturduğu dil yapıları olduğu belirtilir (Owens, 2005; Palmer, 2001; Hengirmen, 1999; Çotuksöken, 1998; Özdemir, 1997; Aksoy, 1995; Püsküllüoğlu, 1995; Par, 1993; Cruse, 1986; Elçin, 1981). Bu tanımlarda dikkat çeken noktalardan biri deyimlerin en az iki sözcükten oluşmasıdır. Aksan (2000) tek sözcükten oluşan kimi deyimlerden söz etse de birden çok sözcükten oluşması üstünde uzlaşmış bir durumdur. Ancak deyimler anlamsal açıdan genellikle bir tek kavrama göndermede bulunur. Keysar ve Bly (1995) deyimlerin birden çok sözcükten oluşmasına karşın tekil bir sözcük olarak ele alındığını belirtirken buna işaret eder. Diğer bir nokta, deyimlerde görülen kalıplaşmadır. Kalıplaşma deyimini oluşturan sözcüklerin değişmez biçimde birlikte kullanımı, herhangi bir sözcüğün yerine eş anlamlısının kullanılmayacağı, deyimlerin tümcede tek sözcük gibi işlenerek araya başka bir sözcük alamayacağı durumlarına işaret eder. Son olarak deyimlerin kendisini oluşturan sözcüklerden farklı bir anlama göndermede bulunması geleneksel bakışın deyimleri tanımlarken sık sık vurguladığı niteliklerdir.

Çağdaş dil kuramlarının ortaya çıkması ile deyimlere daha çözümleyici bir bakış geliştirilmiştir. Bu yönde yapılan çalışmalarda deyimlerdeki kalıplaşmanın

dereceli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Nunberg, 1994; Gibbs, 1994; Uzun 1991). Buna göre deymi oluşturan sözcüklerden bazıları kendi anlamıyla işleyebilir ve bundan dolayı sözcüklerin temel anlamları (literal meaning) ile deyimse anlamları (idiomatic meaning) arasında bir ilişki kurulabilir. Bu ilişki deyimlerin anlamlandırılmasını kolaylaştırır. Deyimi oluşturan sözcüklerin tamamı eşit deyimleşme süreçlerinden geçmediğinden bu nitelikleri anlaşılıp anlaşılmamasında rol oynar.

Bilişsel alandaki gelişmeler de aynı biçimde deyimlerin anlaşılmasında kavramlaştırmanın rolüne dikkat çeker (Lakoff ve Johnson, 1980). Kavramlaştırma bireylerin dünya bilgileriyle ilişkili bir durumdur. Oluşum biçimleriyle bireylerin kavramsal alanlarına dayanan deyimler, kavramsal bilgilerden güdülenerek ortaya çıkar. Akkök'e (2007) göre deyimlerin anlamlarında görülen derecelenmeye koşut olarak güdülenmelerinde de bir derecelenme bulunur. Bu derecelenme kimi deyimlerin anlamının tahmin edilmesinde rol oynar. Deyimlerin oluşumunda kavramsal alanlar arasında bilişsel süreçler işler. Bu süreçler metafor ve düzdeğişmece yoluyla kaynak alan ile hedef alan arasında uzlaşım bilgiyle bir bağ kurar (Kövecsez ve Szabo, 1996).

Deyimlerin dilsel niteliği bilişsel alandaki işleyişiyle bakışlıdır. Uzun (1991), deyimlerin oluşumunda dört boyutta gerçekleşen dönüşüme dikkat çeker. Bunlar deyim aktarması, ad aktarması, benzetme ve alüzyondur. Deyim aktarması bir kavramı anlatmak için benzerlik ilişkisine dayanarak başka bir kavramdan yararlanma (eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmek) anlamına gelirken, ad aktarması deyimse anlamın yapılanması ile deyim anlamı arasında bulunan ilişkiye (elini kana bulamak) işaret eder. Benzetme deyimlik anlam yapısı içinde hazır halde bulunan ilişki ögesini (tereyağından kıl çeker gibi) ve alüzyon ise kimi deyimlerin geçmişte yaşanmış bir olaya dayalı olmasını

(yumurtaya kulp takmak) anlatır. Bu dört boyut deyimlerin oluşumunda sözcüklerdeki dönüşümün biçimini yansıtır.

Deyimlerin anlaşılmasını kolaylaştıran unsurların başında bağlam, tanınırılık ve saydamlık gelir. Anlamı bilinmeyen bir deyimle belli bir bağlam içinde karşılaşıldığında tekil sözcüklerde olduğu gibi işlem yürütülebilir. Finkbeiner (2012) deyimse yapıların temelde belirsiz bir anlam sunduğunu, ancak farklı türden bağlamsal bilgilerle desteklendiğini belirtir. Bağlamın deyimlerin anlaşılmasında yardımcı bir unsur olarak işlemesi, deyimi oluşturan birimlerin çoğunlukla temel anlamlarından uzak olmasından kaynaklanır. Kimi araştırmalarda (Gibbs, 1991; Levorato ve Cacciari, 1995) bağlam içinde verilen deyimlerin bağlamsız verilenlere oranla daha iyi anlaşıldığı saptanmıştır. Bunun nedeni deyimlere ilişkin gereksinim duyulan anlamsal bilgiyi bağlamın sağlamasıdır (Aljabri, 2013).

Deyimlerin anlaşılmasını kolaylaştıran diğer bir unsur da tanınırılıktır. Tanınırılık bireylerin deyimle ne sıklıkta karşılaştığına işaret eder (Nippold & Taylor, 1995). Bireyin belli bir deyimle sık karşılaşması onun tanınırılık derecesini artırır ve anlaşılmasını kolaylaştırır. Buna karşın sık karşılaşma deyimlerin figüratif niteliğinde bir azalmaya neden olur. Çünkü dilin figüratif olması bir ölçüde kullanımın yeniliğine dayanır. Ancak anlaşılma açısından bakıldığında tanınırılık olumlu bir unsur olarak işlemektedir.

Saydamlık deyimlerin anlaşılmasını etkileyen üçüncü niteliklidir. Saydamlık deyimi oluşturan sözcüklerin sözdizimsel olarak ortaya koyduğu temel anlam ile deyimse anlam arasındaki ilişkiyi yansıtır (Nippold and Taylor, 2002; Boyce, 2009). Deyimler, anlamsal açıdan saydam ve opak olarak sınıflanır. Saydam deyimlerde figüratif anlam temel anlamın eğretilemeli uzantısı niteliğindedir. Örneğin kendi köşesinde yaşamak deyiminde deyimse anlam, öbeğin ortaya

koyduğu temel anlamın uzantısı niteliğindedir. Opak deyimler ise temel anlamla deyimsel anlam arasında ya düşük derecede ilişki bulunan ya da hiç ilişki bulunmayan deyimlerdir. Birini üzme anlamına gelen “*kalp kırmak*” bu tür bir deyimdir. Kimi araştırmalarda (Nippold ve Duthie, 2003; Nippold, 2007) deyimsel anlamı saydam olan deyimlerin opak deyimlere oranla daha kolay anlaşıldığı saptanmıştır.

Deyimlerin saydamlık düzeyine ışık tutan yaklaşımlardan biri kavramsal metafor kuramıdır. Kavramsal metafor kuramına göre kimi deyimlerin anlamında görülen olağan durumun nedeni deyim ile deyimsel anlam arasında örtük duran kimi öğelerdir (Lakoff, 1987). Buna göre ağızdaki baklayı çıkarmak gibi bir deyim anlaşılması düşünce varlığıdır ve ağız kutudur gibi iki kavramsal haritanın varlığıyla ilişkilidir. Deyimlere eşlik eden imgeler, kavramsal metaforları güdüleyen boyutlara benzer biçimde yapılır (Gibbs and O’Brien, 1990; akt. Keysar ve Bly, 1995). Kavramsal metaforun yanında bazı deyimlerde onu oluşturan sözcüklerin anlamının deyimsel anlama katkıda bulunduğu görülür (Cacciari and Glucksberg, 1991; Wassow, Sag, and Nunberg, 1983). Cacciari ve arkadaşları (1992) deyimlerin, kendilerini oluşturan birimlerin temel anlamlarıyla ilgili imgeleri çağrıştırdığını belirterek onların saydamlık derecesine göndermede bulunur.

Deyimlerin sözü edilen boyutlarının öğrenciler tarafından kullanılması iletişimi nitelikli bir duruma getirir. Ortaokulda öğrenimlerini sürdüren öğrencilerin anlamını bilmedikleri deyimlerle karşılaştıklarında bu boyutları kullanmaları beklenir. Yapılan çalışmaların bulguları, deyimlerin okul öncesi dönemde anlaşılmaya başlandığını ve ilerleyen yaşlarda devam ettiğini ortaya koymaktadır (Qualls ve Harris, 1999; Nippold and Taylor, 1995). Türkiye’deki eğitim sürecinde yaklaşık 12-14 yaş aralığındaki ortaokul öğrencilerinin sözcük dağarcığında deyimlerin önemli ölçüde yerleşmiş olduğu düşünülebilir. Bu nedenle bu

öğrencilerin bilmedikleri deyimlerle karşılaştıklarında anlamını tahmin etmek için onların tanınırılık ve saydamlık dereceleri ile içinde geçtiği bağlamı kullanmaları beklenir. Piaget'nin ortaya koyduğu gelişimsel evre kuramında da soyut işlemler döneminin 12 yaşından sonra başladığı belirtilmektedir.

Türkçede deyimlere ilişkin farklı birçok araştırma yapılmıştır. Bunların bazılarında çeşitli teknik ya da araçların deyim öğretimine etkisine (Varışoğlu ve ark., 2014; Çalışkan, 2013; Özbay ve Akdağ, 2013; Demir ve Melanlıoğlu, 2011; Gülcan, 2010; Mert Lüle,2009), bazılarında yabancı dilde deyim öğretimine (Yavuz, 2010; Akkök, 2009; Akkök, 2007), bazılarında da öğrencilerin deyimleri genel olarak anlayıp anlamadığına odaklanılmıştır (Çocuk, 2012; İşeri, 2010; Bağcı, 2010; Kara ve ark., 2006). Aygün (2003) ise Türkçe ve Almancada göz kavramıyla ilgili deyimleri anlamsal ve sözdizimsel açıdan karşılaştıran bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmaların yalnızca birkaçında (İşeri, 2010; Akkök, 2009, Akkök, 2007; Çocuk, 2007) deyimlerin anlamsal ve tanınırılık boyutundaki derecelenmenin dikkate alındığı görülmektedir. Ayrıca söz konusu çalışmaların örneklem grubu üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Ortaokul öğrencileri üzerine deyimlerin tanınırılık ve saydamlık derecelerini dikkate alarak yapılan Türkçe bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada deyimlerin 6., 7., ve 8. sınıf öğrencilerinin deyimleri bağlam içinde anlamlandırırken tanınırılık ve saydamlık derecelerini ne düzeyde dikkate aldıklarını saptamak amaçlanmıştır. Bunun için aşağıdaki soruların yanıtı aranmıştır:

- Katılımcılar tanınırılık düzeyi açısından deyimleri ne düzeyde anlamlandırmışlardır?
- Katılımcılar saydamlık düzeyi açısından deyimleri ne düzeyde anlamlandırmışlardır?
- Katılımcıların tanınırılık derecesi yüksek deyimler ile tanınırılık derecesi düşük deyimleri anlamlandırma düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

- Katılımcıların saydamlık derecesi yüksek deyimler ile saydamlık derecesi düşük deyimleri anlamlandırma düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?
- Katılımcıların deyimleri anlamaları sınıflarına göre farklılık göstermekte midir?
- Katılımcıların deyimleri anlamaları sosyoekonomik düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Bu çalışma, tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Araştırmadaki amaç, ortaokul öğrencilerinin deyimleri tanınırlık ve saydamlık derecelerine bağlı olarak ne oranda anlayabildiklerini saptamaktır.

2.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Katılımcılar 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Antalya'da sosyo-ekonomik açıdan üç farklı okulda öğrenimlerini sürdüren 229 öğrencidir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan okul özel bir kolejken, orta düzeydeki okul Muratpaşa ilçesinde bulunan bir devlet okuludur. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan okul ise Kepez ilçesinde bulunan, genellikle göçle gelen insanların yaşadığı bir çevrede yer alan bir devlet okuludur. Katılımcıların bu okullardan seçilmesinin nedeni üst düzey bir dil kullanımı olarak düşünülebilecek deyimlerin anlamlandırılmasında sosyo-ekonomik düzeyin etkisinin olup olmadığını sınamaktır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Deyimlerin tanınırlık ve saydamlık derecesi açısından ne düzeyde anlaşıldığını saptamak için araştırmacılar tarafından "*Deyimleri Anlama Testi*" geliştirilmiştir. Bunun için birkaç farklı Deyimler Sözlüğü taranarak çeşitli maddeler belirlenmiştir. Öncelikle deyimlerin tanınırlık düzeylerini saptamak

amaçlanmıştır. Bunun için, araştırmacıların ve iki Türkçe öğretmenin görüşlerine dayanarak ortaokul öğrencileri için tanınırlık düzeyi yüksek, orta ve düşük olduğu düşünülen 180 deyim belirlenmiştir. Bu deyimlerin aynı zamanda saydamlık açısından da dereceli olma durumu göz önünde bulundurulmuştur. Bu yolla belirlenen deyimlerle ne sıklıkta karşılaşıldığı çok, bazen ve hiç seçenekleriyle araştırmacının yürütüldüğü okullarda farklı şubelerde bulunan 6., 7. ve 8. sınıftan 243 öğrenciye sorulmuştur. Deyimlerin tanınırlık düzeyini belirlemek amacıyla oluşturulan tabloda yer alan maddelerden üçü aşağıda Tablo 1’de yer aldığı gibidir:

Tablo 1. Deyimlerin Tanınırlık Düzeyini Belirlemek Amacıyla Oluşturulan Maddelerden Üç Örnek

No	Deyimler	Çok	Bazen	Hiç
1	El değmemiş	Çok	Bazen	Hiç
2	Başından büyük işlere karışmak	Çok	Bazen	Hiç
3	Karıncayı bile incitmek	Çok	Bazen	Hiç

Öğrencilerin verdiği yanıtlara göre en çok tanınan, en çok orta derecede tanınan ve hiç tanınmayan 30’ar deyim belirlenmiştir. Elde edilen 90 deyim saydamlık derecesini belirlemek için ise yeni bir tablo hazırlanmıştır. Bu tabloda deyimlerin sözdizimsel bir yapı olarak ortaya koyduğu gerçek anlam ve sözlükte geçen deyim anlamı yer almıştır. Her bir maddenin saydamlık derecesini belirlemek için uzmanlardan deyim gerçek anlamı ile deyim anlamı arasındaki anlamsal ilişkiyi yakın ilişkili, kısmen ilişkili ve ilişkili değil olarak belirlemesi istenmiştir. Bu belirlemeyi yapması için dilbilim ve Türkçe eğitimi alanlarından 10 farklı uzmandan yararlanılmıştır. Uzmanlara gönderilen tablodan alınan üç örnek madde aşağıda Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Doksan Deyimin Saydamlık Derecesini Belirlemek İçin Hazırlanan Tablodan Üç Örnek Madde

	Deyim	Gerçek anlamı	Deyimsel anlamı	Saydamlık derecesi		
				Yakın ilişkili	Kısmen ilişkili	İlişkili değil
1	<i>Dört ayak üstüne düşmek</i>	Yüksek bir yerden düştüğünde dört ayak üstünde durmak	Güç bir işten zarar görmeden kurtulmak	Yakın ilişkili	Kısmen ilişkili	İlişkili değil
2	<i>Tadı damağında kalmak</i>	Yediği bir şeyin tadını üstünden uzun zaman geçse de ağzında duyumsamak	Hoşa giden bir şeyi unutmamak	Yakın ilişkili	Kısmen ilişkili	İlişkili değil
3	<i>Zil takıp oynamak</i>	Bedenine zil takarak oynamak	Çok sevinmek	Yakın ilişkili	Kısmen ilişkili	İlişkili değil

Uzmanların verdiği yanıtlara göre deyimlerin gerçek anlamı ile deyimsel anlamı arasında yakın ilişki olduğu düşünülen, orta derecede ilişki olduğu düşünülen ve ilişki olmadığı düşünülen 12'şer deyim belirlenmiştir. Bu yolla belirlenen 36 deyim bir yönüyle tanınırlık açısından, bir yönüyle de saydamlık açısından derecelendirilmiştir. Araştırmada kullanılan deyimler tanınırlık ve saydamlık derecelerine göre aşağıdaki biçimde tablolaştırılmıştır.

Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Deyimlerin Tanınırlık ve Saydamlık Dereceleri

		Yakın ilişkili	Kısmen ilişkili	İlişkili Değil
1	Tanırlık düzeyi yüksek	Tadı damağında kalmak	Evde kalmak	Kalbi temiz
2		Yüzü gülmek	Başından büyük işlere kalkışmak	Kalp kırmak
3		Gülüp oynamak	Tüyleri diken diken olmak	Pabuç kadar dili var
4		Ders almak	Ödü kopmak	Canıma değsin
5	Tanırlık düzeyi orta	El değmemiş	Suluk kesmek	Yeri göğü tirmalamak
6		Kendi köşesinde yaşamak	Ortada kalmak	Gönül gezdirmek
7		Fazlalık etmek	Geri çekilmek	Düğüm üstüne düğüm vurmak
8		Kitaba el basmak	Nasır bağlamak	İki yakası bir araya gelmemek
9	Tanırlık düzeyi düşük	Körler mahallesinde ayna satmak	Dal budak salmak	Mezhebi geniş
10		Denizden bir avuç su	Kuş kanadıyla gitmek	Külâh kapmak
11		Çürük tahtaya basmak	Mektubu dışından okumak	Mürekkep yalamış
12		İflas bayrağını çekmek	Omuz öpüşmek	Kilit adam olmak

Yukarıda açıklanan işlemlerle deyimler belirlendikten sonra bağlam oluşturma aşamasına geçilmiştir. Oluşturulan bağlamların deyimlerin anlamına ilişkin belirtiler içermelerine özen gösterilmiştir. Bağlamların 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerine uygunluğu açısından iki Türkçe öğretmeninden ve deyim anlamsal olarak bağlamda doğru kullanıldığına ilişkin iki Türkçe eğitimi uzmanından görüş alınmıştır. Testte yer alan maddelerin her birinin altında bir boşluk bırakılmış ve katılımcıların yanıtları bu boşluğa yazmaları istenmiştir. Bu yolla hazırlanan Deyimleri Anlama Testi'ndeki maddelerden biri şu biçimdedir:

Emekli öğretmen Ayşe Hanım, meslek yaşamından özellikle sınıfa girdiği andaki heyecanın tadının damağında kaldığını söyledi. O günlere yeniden dönmeyi çok istediğini de ekledi.

2.4. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

"Deyimleri Anlama Testi" geliştirildikten sonra verilerin toplanması işlemine başlanmıştır. Testin katılımcılar tarafından çözülmesi, uygulamanın yapıldığı okullarda aynı hafta içerisinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların maddelere verdikleri yanıtların içerik çözümlemesi iki uzman değerlendirmeci tarafından yapılmıştır. Değerlendirmeciler arasındaki uyum yüzdesi %97 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların yanıtları doğru ve yanlış olarak belirlendikten sonra sonuçlar istatistik programına aktarılmış ve araştırma soruları doğrultusunda çözümlemeler yapılmıştır. Deyimlerin tanınırılık ve saydamlık derecesi açısından ne düzeyde anlaşıldığını saptamak için ortalamalar hesaplanmıştır. Kullanılan diğer çözümleme teknikleri ise t-testi ve varyans analizidir. Elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

3. BULGULAR

Araştırmanın birinci sorusunda katılımcıların tanınırlık derecesi açısından deyimleri ne düzeyde anlamlandırdıklarını saptamak amaçlanmıştır. Bunun için elde edilen bulgular Tablo 4'te sunulmuştur:

Tablo 4. Katılımcıların Tanınırlık Derecesi Açısından Deyimleri Anlamlandırma Düzeyleri

Tanınilık Düzeyi	N	X	SS	Minimum	Maksimum
Yüksek	229	7,5415	2,46809	1,00	12,00
Orta	229	5,4236	2,63904	,00	11,00
Düşük	229	4,7991	2,85064	,00	16,00
Toplam	229	17,7642	6,83877	4,00	33,00

Tablo 4'te görüldüğü gibi katılımcıların tanınırlık düzeyi yüksek deyimleri anlama puanlarının ortalaması $X=7.5415$, tanınırlık düzeyi orta deyimleri anlama puanlarının ortalaması $X=5,4236$ ve tanınırlık düzeyi düşük deyimleri anlama puanlarının ortalaması $X=4,7991$ 'dir.

Araştırmanın ikinci sorusunda katılımcıların saydamlık derecesi açısından deyimleri ne düzeyde anlamlandırdıklarını saptamak amaçlanmıştır. Bunun için elde edilen bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Katılımcıların Saydamlık Derecesi Açısından Deyimleri Anlamlandırma Düzeyleri

Saydamlık Düzeyi	N	X	SS	Minimum	Maksimum
Yüksek	229	5,9738	2,90027	,00	18,00
Orta	229	6,7074	2,71238	,00	11,00
Düşük	229	5,0830	2,29169	,00	11,00
Toplam	229	17,7642	6,83877	4,00	33,00

Tablo 5'te görüldüğü gibi katılımcıların saydamlık düzeyi yüksek deyimleri anlama puanlarının ortalaması $X=5,9738$, saydamlık düzeyi orta deyimleri

anlama puanlarının ortalaması $X=6,7074$ ve saydamlık düzeyi düşük deyimleri anlama puanlarının ortalaması $X=5,0830$ 'dur.

Araştırmanın üçüncü sorusunda katılımcıların tanınırlık derecesi yüksek deyimler ile düşük deyimleri anlamlandırma düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını saptamak amaçlanmıştır. Bunun için yapılan t-testi'nin sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Tanınırlık Düzeyi Yüksek ve Düşük Deyimlerin Anlamlandırılması Arasındaki İlişki

Tanınilık Düzeyi	Tanınilık düzeyi düşük
Tanınilık düzeyi yüksek	.537*

* $p<0.01$

Tablo 6'da görüldüğü gibi katılımcıların tanınırlık düzeyi yüksek ve düşük deyimleri anlamlandırmaları arasında $r=-0,537$ düzeyinde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Araştırmanın dördüncü sorusunda katılımcıların saydamlık derecesi yüksek deyimler ile düşük deyimleri anlamlandırma düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını saptamak amaçlanmıştır. Bunun için yapılan t-testi'nin sonuçları Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Saydamlık Düzeyi Yüksek ve Düşük Deyimlerin Anlamlandırılması Arasındaki İlişki

Saydamlık Düzeyi	Saydamlık derecesi düşük
Saydamlık derecesi yüksek	.630*

* $p<0.01$

Tablo 7'de görüldüğü gibi katılımcıların saydamlık düzeyi yüksek ve düşük deyimleri anlamlandırmaları arasında $r=-0,630$ düzeyinde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Araştırmanın beşinci sorusunda katılımcıların deyimleri anlamlandırmalarında sınıflarına göre bir farklılık olup olmadığını saptamak amaçlanmıştır. Bunun için yapılan tek yönlü varyans analizinin (ANOVA) sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Katılımcıların Sınıflarına Göre Deyimleri Anlama Düzeylerine Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Deyimler	Sınıf	N	X	S	VK	KT	KO	SD	F	p
Tanınırlık derecesi yüksek	6	74	7,36	2,53	G.arası	37,689	18,844	2	3,152	,045
	7	79	7,16	2,46	G.içi	1351,167	5,979	226		
	8	76	8,10	2,33	Toplam	1388,856		228		
	Top	229	7,54	2,46						
Tanınırlık derecesi orta	6	74	4,82	2,44	G.arası	76,666	38,333	2	5,733	,004
	7	79	5,22	2,51	Gr.içi	1511,247	6,687	226		
	8	76	6,21	2,78	Toplam	1587,913		228		
	Top	229	5,42	2,63						
Tanınırlık derecesi düşük	6	74	4,82	3,25	G.arası	13,433	6,716	2	,825	,439
	7	79	4,49	234	G.içi	1839,327	8,139	226		
	8	76	5,07	2,91	Toplam	1852,760		228		
	Top.	229	4,79	2,85						
Saydımlık derecesi yüksek	6	74	5,83	3,08	G.arası	8,678	4,339	2	,514	,599
	7	79	5,83	2,85	G.içi	1909,165	8,448	226		
	8	76	6,25	2,77	Toplam	1917,843		228		
	Top.	229	5,97	2,90						
Saydımlık derecesi orta	6	74	6,18	2,69	G.arası	38,133	19,067	2	2,629	,074
	7	79	6,72	2,62	G.içi	1639,264	7,253	226		
	8	76	7,19	2,76	Toplam	1677,397		228		
	Top.	229	6,70	2,71						
Saydımlık derecesi düşük	6	74	5,00	2,46	G.arası	102,191	51,096	2	10,544	,000
	7	79	4,32	1,92	G.içi	1095,233	4,846	226		
	8	76	5,94	2,19	Toplam	1197,424		228		
	Top.	229	5,08	2,29						
Toplam	6	74	17,02	7,21	G.arası	303,188	151,594	2	3,307	,038
	7	79	16,88	6,20	G.içi	10360,07	45,841	226		
	8	76	19,39	6,88	Toplam	9		228		
	Top.	229	17,76	6,83		10663,266				

Tablo 8’de görüldüğü gibi katılımcıların deyimleri anlamlandırma puan ortalamaları arasındaki farkın sınıflarına göre tanınırlık düzeyi yüksek ($F=3,152$; $p=0,045<0,05$) ve tanınırlık düzeyi orta ($F=5,733$; $p=0,004<0,05$) deyimlerde istatistiksel açıdan anlamlı olduğu, ancak tanınırlık düzeyi düşük ($p=0,439>0,05$)

deyimlerde anlamlı olmadığı görülmektedir. Bunun yanında katılımcıların saydamlık düzeyi düşük ($F=10,544$; $p=0,000<0,05$) deyimlerden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu, ancak saydamlık düzeyi yüksek ve orta ($p=0,439>0,05$) deyimlerden aldıkları puanların ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Testten alınan puanların toplamına bakıldığında katılımcıların deyimleri anlamlandırma puan ortalamaları arasındaki farkın sınıflarına göre istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir ($F=3,307$; $p=0,038<0,05$).

Araştırmanın altıncı sorusunda katılımcıların deyimleri anlamlandırmalarında öğrenim gördükleri okulun sosyo-ekonomik düzeyi açısından bir farklılık olup olmadığını saptamak amaçlanmıştır. Bunun için yapılan tek yönlü varyans analizinin (ANOVA) sonuçları Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Katılımcıların Öğrenim Gördükleri Okulun Sosyo-Ekonomik Düzeyine Göre Deyimleri Anlama Derecelerine Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Deyimler	Sosyo eko. düzeyi	N	X	S	VK	KT	KO	SD	F	p
Tanınırlık düzeyi yüksek	Yüksek	74	6,70	2,58	G.arası	160,655	80,328	2	14,781	,000
	Orta	72	7,15	2,18	G.içi	1228,201	5,435	226		
	Düşük	83	8,62	2,21	Toplam	1388,856		228		
	Toplam	229	7,54	2,46						
Tanınırlık orta	Yüksek	74	5,02	2,83	G.arası	51,048	25,524	2	3,753	,025
	Orta	72	5,11	2,44	G.içi	1536,864	6,800	226		
	Düşük	83	6,04	2,53	Toplam	1587,913		228		
	Toplam	229	5,42	2,63						
Tanınırlık düşük	Yüksek	74	3,37	2,14	G.arası	236,412	118,206	2	16,528	,000
	Orta	72	5,81	2,95	G.içi	1616,347	7,152	226		
	Düşük	83	5,18	2,83	Toplam	1852,760		228		
	Toplam	229	4,79	2,85						
Saydamlık düzeyi yüksek	Yüksek	74	4,20	2,67	G.arası	349,576	174,788	2	25,188	,000
	Orta	72	6,59	2,26	G.içi	1568,267	6,939	226		
	Düşük	83	7,01	2,87	Toplam	1917,843		228		
	Toplam	229	5,97	2,90						
Saydamlık düzeyi	Yüksek	74	6,58	2,66	G.arası	69,943	34,972	2	4,917	,008
	Orta	72	6,05	2,76	G.içi	1607,454	7,113	226		

orta	Düşük	83	7,38	2,57	Toplam	1677,397		228
	Toplam	229	6,70	2,71				
Saydamlık	Yüksek	74	4,32	2,15	G.arası	62,952	31,476	2 6,270 ,002
düzeyi	Orta	72	5,43	2,44	G.içi	1134,471	5,020	226
düşük	Düşük	83	5,45	2,12	Toplam	1197,424		228
	Toplam	229	5,08	2,29				
Toplam	Yüksek	74	15,106,72		G.arası	892,366	446,183	2 10,320 ,000
	Orta	72	18,086,37		G.içi	9770,900	43,234	226
	Düşük	83	19,856,61		Toplam	10663,266		228
	Toplam	229	17,766,83					

Tablo 9’da görüldüğü gibi katılımcıların öğrenim gördüğü okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre deyimleri anlamlandırma puan ortalamaları arasındaki farkın tanınırlık düzeyi yüksek ($F=14,781$; $p=0,000<0,05$), tanınırlık düzeyi orta ($F=3,753$; $p=0,025<0,05$) ve tanınırlık düzeyi düşük ($F=16,528$; $p=0,000<0,05$) deyimlerde anlamlı olduğu görülmektedir. Bunun yanında katılımcıların öğrenim gördüğü okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre deyimleri anlamlandırma puan ortalamaları arasındaki farkın saydamlık düzeyi düşük ($F=6,270$; $p=0,002<0,05$) deyimlerde istatistiksel açıdan anlamlı olduğu, ancak saydamlık düzeyi yüksek ve orta deyimlerde ($p>0,05$) anlamlı olmadığı görülmektedir. Testten alınan puanların toplamına bakıldığında katılımcıların deyimleri anlamlandırma puan ortalamaları arasındaki farkın öğrenim gördükleri okulun sosyo-ekonomik düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir ($F=10,320$; $p=0,000<0,05$).

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Deyimlerin ne düzeyde anlaşıldığını saptamayı amaçlayan bu çalışmanın veri tabanından elde edilen bulgular ortaokul öğrencilerinin deyimleri anlamlandırmaya ilişkin sorunlar yaşadığını ortaya koymuştur. Bu sorunların başında öğrencilerin deyimlerin anlamını çıkarmada tanınırlık ve saydamlık boyutlarını yeterli düzeyde dikkate almadığı gelmektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyi düştükçe deyimleri anlama düzeyinin artması araştırmada ulaşılan dikkat çekici sonuçlardan bir diğeridir.

Katılımcıların testteki 36 maddeden aldıkları puan ortalamasının 17,76 olması, deyimleri anlamada yetersiz olduklarını göstermiştir. Bu sonuç diğer araştırma sonuçları ile koştuttur (Çocuk, 2012; Bağcı, 2010; İşeri, 2010; Kara ve ark, 2006). Ayrıca Karadüz ve Yıldırım'ın (2011) yaptığı çalışmada da öğretmenlerin öğrencilerin deyimleri anlamada güçlük yaşadığına ilişkin görüş bildirdikleri görülmektedir. Öte yandan, bulgular tanınırılık düzeyi yüksek deyimlerin düşük olanlardan daha iyi anlaşıldığını gösterse de aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum, katılımcıların deyimleri tanımlarının anlamlarını tahmin etmede bir etkisinin olmadığı biçiminde yorumlanabilir. Oysa kimi araştırmaların bulguları (Nippold, Moran, and Schwarz, 2001; Nippold, Taylor, and Baker, 1996; Nippold and Rudzinski, 1993; Levorarto and Cacciari, 1992;) deyimlerin tanınırılık derecesinin anlamı tahmin etmede yardımcı olduğu yönündedir. Bu araştırmada ulaşılan sonucun anılan çalışmaların sonuçları ile olan ayrılığı, deyimlerin Türkçe derslerinde sözcük bilgisi kapsamında ele alınmasından kaynaklanabilir. Mert'in (2013) çalışmasının sonuçları, İlköğretim Türkçe programı İle Türkçe çalışma kitaplarındaki kazanım ve etkinliklerin sözcük öğretimi açısından yeterli olmadığı yönündedir. Ayrıca, Ülper ve Karagül'ün (2012) çalışmasında da sözcük öğretiminde çoğunlukla tanımsal bilgilerden oluşan etkinliklerin kullanıldığı belirtilmektedir. Ezbere dayalı bir öğrenmeyi temellendiren bu olumsuzluğun öğrencilerin deyimleri anlamlandırma becerisine de yansdığı düşünülmektedir. Çünkü bu araştırmanın verilerinden elde edilen bulgular, öğrencilerin sözcük bilgisi alanında ele alınan deyimleri tanıma ve anlamlarını tahmin etme durumları ile tekil sözcükleri tanıma ve tahmin etme durumlarının benzer olduğunu göstermektedir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlardan bir diğeri deyimlerin saydamlık düzeyine ilişkindir. Katılımcıların düşük ve yüksek saydamlık derecesine sahip deyimleri anlama düzeyleri birbirlerine oldukça yakındır. Ayrıca istatistiksel çözümleme sonucunda saydamlık derecesi düşük ve yüksek deyimlerden aldıkları puanlar

arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Daha önce yapılan araştırmaların sonuçları (Nippold, 2007; Nippold & Duthie, 2003; Nippold & Taylor, 2002, 1995; Levorato & Cacciari, 1999; Qualls and Harris, 1999; Gibbs, 1987, 1991) saydamlık derecesi düşük deyimlerin daha kolay anlaşıldığı yönündedir. Anılan çalışmalara ek olarak, İşeri (2010) ve Çocuk'un (2012) veri tabanı üniversite öğrencilerinden oluşan çalışmalarının sonuçları deyimlerin saydamlık derecesinin anlamlandırmayı etkilediği yönündedir. Ancak veri tabanını ortaokul öğrencilerinin oluşturduğu bu araştırmanın bulguları, deyimlerin saydam ya da opak olmasının öğrencilerin onları anlamlandırmalarında bir etken olmadığı yönündedir. Bu durumun yine sözcük öğretimi etkinliklerindeki sorunlarla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Çünkü, araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan testte yer alan deyimler katılımcılara bir bağlam içinde sunulmuştur. Dolayısıyla öğrenciler deyimleri anlamlandırmak için tekil sözcüklerin deyimsel anlama sunduğu katkı yanında bağlamı da kullanma olanağına sahiptir. Ancak katılımcıların puan ortalamalarının düşük olmasından bağlamdan yararlanamadıkları anlaşılmaktadır. Bundan dolayı katılımcıların anlamını bilmedikleri deyimsel yapılarla karşılaştıklarında herhangi bir strateji kullanmadıkları düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlardan bir diğeri de katılımcıların deyimleri anlama düzeylerinin sınıflarına göre farklılık gösterdiğidir. 8. sınıflar genellikle en yüksek puan ortalamasına ulaşmıştır. Figüratif dilin bir türü olan deyimlerin anlaşılması dil gelişimiyle artan bir nitelik gösterir. Konuyla ilgili yapılan çalışmaların çoğunun sonuçları da yaş ilerledikçe deyimlerin daha iyi anlaşıldığı yönündedir (Qualls & Harris, 1999; Nippold and Taylor, 1995; Abkarian, Jones, & West, 1992).

Araştırmada ulaşılan bulgulardan sonuncusu, katılımcıların deyimleri anlamlandırma düzeyi ile öğrenim gördükleri okulun sosyo-ekonomik düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu yönündedir. Ancak ortaya çıkan bulgular düşünüldüğü gibi sosyo-ekonomik düzeyi yüksek öğrenciler lehine bir durum ortaya koymamıştır. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük okulda öğrenimlerini sürdüren katılımcıların deyimleri anlamlandırmada en başarılı grup oldukları görülmüştür. Türkiye’de yapılan bazı araştırmalarda (Şahin, 2011; Bölükbaş, 2010; Gelbal, 2008) genellikle sosyo-ekonomik düzeyin akademik ve dil başarısını olumlu yönde etkilediği bulgulanmıştır. Bu araştırmalarda katılımcıların doğrudan bireysel sosyo-ekonomik düzeylerine ulaşılmıştır. Ancak bu çalışmada katılımcıların sosyo-ekonomik düzeyi öğrenim gördükleri okulun Antalya merkezdeki yerine göre belirlenmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan okul özel bir kolejken, diğer ikisi devlet okuludur. Kepez ilçesinde yer alan sosyo-ekonomik düzeyi düşük okulun deyimleri anlamlandırmada en başarılı grup olması oradaki öğrencilerin bireysel nitelikleriyle açıklanabilir. Sosyo-ekonomik düzeyi en yüksek olan özel kolejde ise maddi olanakların eğitimin niteliğine yeterince yansımadiği düşünülmektedir.

Araştırmanın bulgularından yola çıkarak bazı önerilerde bulunulabilir. Bunlardan biri Türkçe derslerinde deyimlere ilişkin yapılan öğretim etkinliklerinin deyimlerin doğasına uygun biçimde gerçekleştirilmesidir. Özellikle saydamlık derecelerine ilişkin öğrencilere bilgi verilmesi ve bazı stratejilerin kullanılmasına olanak tanınması onların dil becerilerini olumlu yönde etkileyebilir. Bunun yanında deyimlerin öğretiminde tanınırlık derecesinin de dikkate alınması yararlı olacaktır. Çok tanınan kimi deyimler bireysel bellekte bir bakıma donuklaştığı için tekil sözcükler gibi bir işlem görür. Bunlar üstünde yapılan çalışmalar bu nedenle yanıltıcı olabilir. Bu noktaya ilişkin öğrencilere bilgi verildikten sonra tanınmayan deyimler üstünde çalışmak daha olumlu sonuçlar sağlayabilir. Figüratif dilin günlük dilde sık kullanılan türlerinden biri olan deyimlere ilişkin

nitelikli bir öğretim, yazın yapıtlarının doğasını anlamada örtük bir metafor olarak da düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Abkarian, G., Jones, A. ve West, G. (1992). "Young Children's Idiom Comprehension: Trying to Get The Picture." *Journal of Speech & Hearing Research*, 35: 580-587.
- Akkök, E.A. (2007). "Deyimlerin Anlambilimsel ve Bilişsel Özelliklerine Göre Tahmin Edilebilirliği: Yabancı Dilde Bir Uygulama." *Dil Dergisi*, 138, 18-33.
- Akkök, E.A. (2009). "Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi." *Dil Dergisi*, 143: 59-77.
- Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil: ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö.A. (1995). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. İstanbul: İnkilâp Kitabevi.
- Aljabri, S.S. (2013). "EFL Students' Judgments of English Idiom Familiarity and Transparency." *Journal of Language Teaching and Research*, 4(4): 662-669.
- Aygün, M. (2003). "Türkçe ve Almanca'da "Göz'le İlgili Deyimler"İN İncelenmesi." *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1): 71-88.
- Bağcı, H. (2010). "İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Atasözleri ve Deyimleri Algılama Düzeyi." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, XXVII: 91- 110.
- Boyce, J. (2009). *Idioms: Further Examination Of Familiarity, Transparency, And Comprehension*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, William Paterson University of New Jersey, Wayne, NJ.
- Bölükbaş, F. (2010). "İlköğretim Öğrencilerinin Türkçe Dersine Yönelik Tutumlarının Başarı-Cinsiyet-Ailenin Eğitim Düzeyi Bağlamında Değerlendirilmesi." *Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(3): 905-918.

- Cacciarci, C. ve Glucksberg, S. (1991). "Understanding Idiomatic Expressions: The Contribution of Word Meanings." *Understanding Word and Sentence: Advances in Psychology Series.(Der.)* G.B. Simpson. Amsterdam: North-Holland. 217–240
- Cacciarci, C., Glucksberg, S. ve Rumiata, R.I. (1992). "The Role of Word Meanings, Transparency, and Familiarity In The Mental Images of Idioms", International Conference on Idioms, 2-4 September, Tilburg, Netherlands.
- Cruse, D. (1986). *Lexical semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çalışkan, N. (2013). "Kavramsal Anahtar Modeli İle Metafor ve Deyim Öğretimi." *Bilig*, 64: 95-122.
- Çocuk, H.E. (2012). "Öğretmen Adaylarının Deyimleri Anlamsal Açıdan Tahmin Edebilirlikleri: Mersin Üniversitesi Örneği." *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2):46 -55.
- Çotuksöken, Y. (1998). *Deyimlerimiz*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Demir, T. ve Melanlıoğlu, D. (2011). "Türkçe Öğretiminde Deyimlerin Çağrışımla Kazandırılması." *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3): 631-649.
- Elçin, Ş. (1981). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Finkbeiner, R. (2012). "Evaluative Meaning: German Idiomatic Patterns, Context, And The Category Of Cause." *Pragmatics & Cognition*, 20(1): 107–134.
- Gelbal, S. (2008). "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyoekonomik Özelliklerinin Türkçe Başarısı Üzerinde Etkisi." *Eğitim ve Bilim*, 33(150): 1-13.
- Gibbs R. W. (1994). *The poetics of mind: figurative thought, language and understanding*. UK: Cambridge University Press.
- Gibbs, R. W. (1987). "Linguistic Factors In Children's Understanding of Idioms." *Journal of Child Language*, 14: 569–586.

- Gibbs, R. W. (1991). "Semantic Analyzability in Children's Understanding of Idioms." *Journal of Speech and Hearing Research*, 34: 613-620.
- Gülcan, F. (2010). *Deyim Öğretiminde Gösteri Tekniğinin Etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- İşeri, K. (2010). "Türk Üniversite Öğrencilerinin Deyimleri Tahmin Etme Durumları." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27: 385-405.
- Kara, A., Kayabaşı, B. ve Alkayış, M.F. (2006). "İlköğretimde Kullanılan Deyimlere İlişkin Bir Araştırma." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20: 1-12.
- Karadüz, A. ve Yıldırım, İ. (2011). "Kelime Hazinesinin Geliştirilmesinde Öğretmenlerin Görüş ve Uygulamaları." *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2): 961-984.
- Keysar, B. ve Bly, B. (1995). "Intuitions of the Transparency of Idioms: Can One Keep A Secret By Spilling The Beans." *Journal of Memory and Language*, 3: 89-109.
- Kövecses, Z. ve Szabo, P. (1996). "Idioms: A Cognitive View." *Applied Linguistics*, 17: 326-355.
- Lakoff, G. (1987). *Women, fire, and dangerous things*. Chicago: Chicago University Press.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Levorato, M. C. ve Cacciari, C. (1992). "Children's Comprehension and Production Of Idioms: The Role of Context and Familiarity." *Journal of Child Language*, 19: 415-433.

- Levorato, M. C. ve Cacciari, C. (1995). "The Effects Of Different Tasks On The Comprehension And Production Of Idioms In Children." *Journal of Experimental Child Psychology*, 60: 261-283.
- Levorato, M. C. ve Cacciari, C. (1999). "Idiom Comprehension In Children: Are The Effects of Semantic Analysability and Context Separable?" *European Journal of Cognitive Psychology*, 11: 51-66.
- Mert Lüle, E. (2009). "Anali Eğitimi Ve Öğretimi Sürecinde Sözvarlığı Belirleme Çalışmalarının Önemi ve "Deyim" Kazandırmaya Yönelik Etkinlik Önerileri." *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (2): 83-93.
- Mert Lüle, E. (2013). "İlköğretim Türkçe Programı İle Türkçe Çalışma Kitaplarındaki Kazanım ve Etkinliklerin Sözcük Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi." *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(5): 13-31.
- Nippold, M. A. ve Rudzinski, M. (1993). "Familiarity and Transparency In Idiom Explanation: A Developmental Study Of Children And Adolescents." *Journal of Speech and Hearing Research*, 36: 728-737.
- Nippold, M. A. ve Duthie, J.K. (2003). "Mental Imagery and Idiom Comprehension: A Comparison Of School-Age Children and Adults." *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 46: 788-799.
- Nippold, M. A. ve Taylor, C. L. (1995). "Idiom Understanding In Youth: Further Examination Of Familiarity And Transparency." *Journal of Speech and Hearing Research*, 38: 426-433.
- Nippold, M. A. ve Taylor, C. L. (2002). "Judgments of Idiom Familiarity and Transparency: A Comparison of Children and Adolescents." *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 45: 384-391.
- Nippold, M. A., Moran, C. ve Schwarz, I. E. (2001). "Idiom Understanding In Pre-Adolescents: Synergy In Action." *American Journal of Speech-Language Pathology*, 10: 169-179.

- Nippold, M. A., Taylor, C. L. ve Baker, J. M. (1996). "Idiom Understanding In Australian Youth: A Cross-Cultural Comparison." *Journal of Speech and Hearing Research*, 39: 442-447
- Nippold, M.A. (2007). *Later language development: school-age children, adolescents, and young adults. (3rd ed.)*. Austin: TX: Pro-ed.
- Owens, R.E. (2005). *Language development: an introduction (6th ed.)*. New York: NY: Pearson.
- Özbay, M. ve Akdağ, E. (2013). "Deyimlerin Öğretiminde Aktif Öğrenmenin Etkisi." *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (2): 46-54.
- Özdemir, E. (1997). *Açıklamalı-örnekli deyimler sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Palmer, F.R. (2001). *Semantik: Yeni Bir Anlambilim Projesi*. Çev., Ramazan Ertürk. Ankara: Kitabiyat.
- Par, A.H. (1993). *Türkçe deyimler sözlüğü*. İstanbul: Serhat Dağıtım Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe deyimler sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Qualls, C.D. ve Harris, J.L. (1999). "Effects Of Familiarity On Idiom Comprehension: African American and European American Fifth Graders." *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 30: 141-151.
- Şahin, A. (2011). "İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Türkçe Başarı Durumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi." *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (1): 311-326.
- Uzun, L. (1991). "Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri." *Dilbilim Araştırmaları*. (Der.) G. Durmusoglu, K. İmer, A. Kocaman, S. Özsoy. Ankara: Hitit Yayınevi.
- Ülper, H. ve Karagül, S. (2012). "Sözcük Öğretimi Yaklaşımları Açısından Türkçe Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi." *Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Üzerine Çalışmalar*. (Der.) E. Yılmaz, M. Gedizli, E. Özcan ve Y. Koçmar. Ankara: Pegem Akademi Yayınları. 262-272.

- Varişoğlu, B., Şeref, İ., Gedik, M. ve Yılmaz, İ. (2014). "Deyim ve Atasözlerinin Öğretilmesinde Görsel Bir Araç Olarak Karikatürlerin Başarıya Etkisi." Karadeniz Araştırmaları, 41: 226-242
- Wasow, T., Sag, I. ve Nunberg, G. (1983). "Idioms: An Interim Report", Proceedings of the XIIIth International Congress of Linguistics, 29 August-4 September, Tokyo.
- Yavuz, N. (2010). "Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi İçin Bir Araç Geliştirme Denemesi." Dil Dergisi, 147: 7-21.

EXTENDED ABSTRACT

Aim and Significance

There is no study in Turkish that focuses on the familiarity and transparency levels of idioms. Therefore, the goal of this study was to determine the extent to which 6th, 7th, and 8th graders paid attention to the familiarity and transparency levels of idioms as they made sense of these idioms within a context. For this purpose, the following questions were investigated:

- To what extent did the participants make sense of idioms in terms of their familiarity levels?
- To what extent did the participants make sense of idioms in terms of their transparency levels?
- Is there a significant correlation between the participants' intelligibility of idioms with high and low familiarity levels?
- Is there a significant correlation between the participants' intelligibility of idioms with high and low transparency levels?
- Do intelligibility levels vary among the participants with respect to their grade levels?
- Do intelligibility levels vary among the participants with respect to their socio-economic statuses?

Method

This research is a descriptive survey model. The participants of the research are 6th, 7th, and 8th grade students. The research participants are 229 middle school students from three schools and different socio-economic backgrounds in Antalya during the 2013-2014 academic year. The Idiom Comprehension Test was developed by the researchers in order to determine the idioms' level of familiarity and transparency. The 36 idioms presented in this test were ranked separately with regards to their familiarity and transparency. The content analysis of the participants' responses was carried out by two experts. The correspondence between the experts was calculated as 97 %. After determining whether the participants' responses were right or wrong, the results were transferred to a statistics program and the results of the research were analyzed. Means were calculated in order to identify the extent to which the idioms were comprehended with regards to their familiarity and transparency.

Findings

The first question of the research was aimed at determining the extent to which the participants comprehended the idioms with regards to their familiarity. Upon a descriptive analysis, the researchers calculated the comprehension means of idioms with high, medium, and low levels of familiarity as $X=7,5415$, $X=5,4236$, and $X=4,7991$, respectively. The second question of the research aimed to determine the extent to which the participants comprehended the idioms with regards to their transparency. The researchers calculated the comprehension means of idioms with high, medium, and low levels of transparency as $X=5,9738$, $X=6,7074$, and $X=5,0830$, respectively. The third question of the research aimed to explore if there was a significant correlation between the participants' comprehension levels of idioms with high and low rates of familiarity. There is a positive significant correlation of $r=-0,537$ between the participants' comprehension levels of idioms with high and low

rates of familiarity. The fourth question of the research was aimed at exploring if there was a significant correlation between the participants' comprehension levels of idioms with high and low rates of transparency. There is a positive significant correlation of $r=-0,630$ between the participants' comprehension levels of idioms with high and low rates of transparency. The fifth question of the research was aimed at determining if there were any differences among the participants' comprehension levels with respect to the participants' grade levels. It can be seen that there was a significant correlation between the grade-level differences in participants' comprehension means on the idioms with high ($F=3,152$; $p=0,045<0,05$) and medium ($F=5,733$; $p=0,004<0,05$) levels of familiarity, whereas there was no such correlation on idioms with low levels of familiarity ($p=0,439>0,05$). Also, there was a significant correlation between the grade-level differences in participants' comprehension means on the idioms with low ($F=10,544$; $p=0,000<0,05$) levels of transparency, whereas there was no such correlation on idioms with high and medium levels of transparency ($p=0,439>0,05$). When we consider the total scores each participant made in the test, there was a significant correlation between the participants' comprehension mean scores with respect to their grade-levels ($F=3,307$; $p=0,038<0,05$). The sixth question of the research was aimed at determining if there were any differences among the participants' levels of comprehension of idioms with respect to the socio-economic statuses of the schools they attended. It can be seen that there were significant correlations between the participants' comprehension mean scores, with respect to the socio-economic statuses of the schools they attended, on the idioms with high ($F=14,781$; $p=0,000<0,05$), medium ($F=3,753$; $p=0,025<0,05$), and low ($F=16,528$; $p=0,000<0,05$) levels of familiarity. Also, there was a significant correlation between the participants' comprehension mean scores, with respect to the socio-economic statuses of the schools participants attended, on the idioms with low ($F=6,270$; $p=0,002<0,05$) levels of transparency, whereas there was no

such correlation on idioms with high and medium levels of transparency ($p>0,05$). When we consider the total points each participant received from the test, it is seen that the correlation between the participants' comprehension mean scores was statistically significant with respect to the socio-economic statuses of the schools they attended ($F=10,320$; $p=0,000<0,05$).

Conclusion and Discussion

The findings of this research, which was aimed at identifying the extent to which idioms were comprehended, reveal that middle-school students experience problems with regards to idioms. It was also understood that the students did not pay attention to the familiarity and transparency components of the research during the idiom comprehension process. Moreover, it is remarkable that the lower the socio-economic status of student got, the higher the comprehension level became. The participants' mean score in the test with 36 questions was 17,76, which can be described as inadequate. Although the idioms with higher levels of familiarity were comprehended more than their counterparts with lower levels, the difference turned out to be insignificant. This can be interpreted as follows: the familiarity of idioms does not affect the participants' comprehension levels positively. Another finding of the research pertains to the level of idioms' transparency. The participants' comprehension of idioms with low levels of transparency differs little from their comprehension of idioms with high levels of transparency.